

Slovenski obrtnik

V Celji, dné 25. februvarja 1893. leta.

Naše obrtnijske postave.

Obrtnija, zlasti domača obrtnija je cvela že pri starih Slovanih. Rokodelstvo se je pa v Evropi zlasti pri Nemcih zgodaj razvilo, osobito v srednjem veku. Ta krepki razvitek srednjeveške obrtnije utemeljen je bil že v postavah. Postav pa obrtnikom začetkoma ni država dajala; marveč obrtniki so se sami združili v društva („cehe“, „Zünfte“, „Innungen“) in si v njih sami sebi dajali postave, po katerih so se ravnali. Da so take postave bile največ obrtnikom v korist, je lahko umljivo, sicer bi si jih ne bili obrtniki sami naložili. V obrtnijske zadeve so se začele vlade še le potem vtikati, ko so si obrtniki preveč pravic prisvojevali in preveč zabranjevali, kadar se je kdo z nova obrtnije lotiti hotel. Zavaljo tega so vlade dovoljevanje obrtov same vzele v roke. Zato je bilo v prešnjih časih tako težko postati samostalen rokodelski mojster, ko so cehi in vlada to pravico skoro, da preveč trdno v pesteh imeli. Na Francozkem je bilo to zabranjevanje obrtov tudi nekoliko (razen drugih vzrokov) povod, da je bila pred 100 leti buknila revolucija, ki je bila za nekaj let v tej državi ves prejšnji red prekucnila. Na Angleškem in tudi v Ameriki je bil pa obrt vedno svoboden.

V Avstriji so dali s postavo od 20. dec. 1859 skoro vse obrte na prosto, največ radi tega, ker se je mislilo, da se bode potem obrt dvignil. Veliko veselja je s tem nastalo, pa tudi veliko nevolje. Rokodelskim učencem in pomočnikom je bilo to po volji, ugajalo je tudi ljudstvu, ki se je nadejalo cenejših izdelkov; ahi mojstrom pa ni moglo to nikakor po volji biti, ko so se bali prevelike konkurence ali tekmovanja, in sicer konkurence od ljudi, ki bi po svojem pomankljivem izučeni ne smeli postati še samostojni rokodelci. Toda niti veselje prvih, niti bojazen drugih se djansko nista obnesla. To pa radi mnogovrstnih vzrokov. Tudi po obrtni svobodi niso mogli postati za dolgo časa samostalni oni mnogi pomočniki, ki so to želeli, in izdelki se še niso tako zeló v ceni znižali. Nastali so po velikih mestih pač ravno po svobodnem obrtu

tako imenovani konfekcionarji, (največ judje), ki so se začeli vtikati v krojaški in čevljarski stan, ter s prodajo obleke in obutala po silno nizki ceni kaj škodovali pravim krojaškim in čevljarskim mojstrom. V obče je obrtna svoboda od 20. decembra 1859 obrtniji in pravim rokodelskim mojstrom, kolikor toliko škodovala. Na podlagi te postave ni bilo treba za veliko obrtov, iskati dovoljenja. Recimo, da je bilo leta 1859 kacic 100 raznovrstnih obrtov ali rokodelstev; 50 nekako od teh jih je človek smel začeti, ne da bi mu bilo treba dokazati, ali je zmožen ali ne. Mnogi se je oglasil za rokodelca zavaljo tega, da bi bil nezavisen od mojstra, in da bi se lože oženil.

Prejšnja obrtna postava je štela namreč samo 15 dopuščenih ali koncesijoniranih obrtnij t. j. takih, za katere je bilo treba prej dopuščenja pri gosposki prositi, predno jih je kdo mogel pričeti. Po prejšnji postavi je pa bilo 30 obrtov te vrste, da se je pri njih terjal ogled prostorov, kjer so se imele vršiti. V vsem skupaj je bilo le nekako okoli 45 obrtov, za katere je po stari postavi bilo treba prošenj pri gosposkah. Vsi drugi obrti bili so svobodni, začel jih je skoro od kraja vsak; treba mu je bilo le gosposki naznaniti to radi davka. Če tega ni storil, bil je kaznovan tako, kakor dandanes.

Dobili pa smo leta 1883 (15. marca) novo postavo, ki je staro nekoliko spremenila. Ali je bilo to treba? Seveda. Rokodelci so tožili jako o slabih časih. Prosili so pomoči pri državnem zboru in vladi. Ta imenitna faktorja sta storila, kar sta mogla, rokodelcem in delavcem na pomoč. Strojev nista mogla in smela odpraviti; tudi rokodelci sami nočejo preganjati teh sovražnikov in ne morejo, vsaj si sami s stroji radi pomagajo.*) Fabrike imajo tako pravico do svojega obstanka, kakor vsaka rokodelska delavnica in so s svojimi cenimi izdelki človeštvu na korist, in rokodelec si sam rad pomaga s stroji.

Zakonodajalci so torej storili, kar so mogli, namreč to, da so z novo postavo zabranili

*) V Ameriki delavci tudi radi tega toliko več zaslužijo, ker so jim izvrstni stroji na razpolaganje.

skazómojstre in šušmarje pri rokodelstvu, in da so dali poštenim rokodelcem v roke postavno sredstvo, s katerim morejo sami koristiti svojega stanu braniti.

Obrtnijska svoboda je z novo postavo odpravljena in ž njo vred skoro vse svobodne obrtnije. Nova postava razločuje sicer še nekaj svobodnih obrtov*) pa poleg teh veliko več rokodelskih in dopuščenih obrtov in po vrhu še obrtnije, pri katerih se mora radi prostorov ogleda komisijskega (gosposkinega) prositi. Nova postava našteva, da je pri 52 obrtih treba odobrenja obrtovalnice (prostorov), 21 našteva dopuščenih obrtov in ministerski ukazi naštevajo 47 (do sedaj), rokodelskih obrtov, torej je že 120 obrtov djanih v verige postavnih določb.

Kaj malo je torej še svobodnih obrtov, recimo: mlinarstvo, barvarstvo, žganjarstvo, svečarstvo, milarstvo, tkalstvo, gravirarji, izdelovalci cvetlic itd. Kjer se človeštvo silno množi, kakor v Evropi in posebno v Avstriji, ravnati se je vsem toraj tudi rokodelcem po gotovih postavah in pravilih. Zato mora sleherni obrtnik in rokodellec dokazati, da je zmožen in sposoben rokodelstva. Ukaz ministerski se glasi, da se je treba 2 do 4 leta rokodelstva učiti. (To je pa pri različnih učencih rokodelskih različno; o tem zadruga odločujejo). In 2 leti vsaj mora delati kot pomočnik, predno mu je mogoče postati samosvoj rokodellec. To se zahteva pri vseh 47 rokodelskih obrtih. Obrtniki bi bili radi tudi v novi postavi videli, da bi edino oni smeli obrtnijske izdelke prodajati. Kajti to močno peče rokodelce, ko sme skoro vsak trgovec in kramar z rokodelskimi izdelki tržiti. Ali s tako določbo bi bile fabrike in kupčija na slabem, pa tudi ljudstvu ne bi bilo vstreženo. Ali rokodelcem se je s tem vstreglo, da se je po § 38. te nove postave prodajalcem obrtnih izdelkov prepovedalo, da ne smejo sami dotičnih izdelkov narejati in ponarejati, ako se niso izučili dotičnega rokodelskega obrta. Zelo važna točka v novi obrtni postavi je tudi ta, da se morajo stare zadruga ali cehi obdržati, oziroma nove zadruga vpeljati od oblasti po zaslišanji kupčijske in obrtnijske zbornice. Cela nova obrtna postava ima sedem poglavij:

I. ima splošna določila, katera smo že nekoliko omenili. II. pove: Kdo sme samostalno vršiti kak obrt; česa mu je potreba za to. III. poglavje ima: posamične obrte, pri

*) Strokovnjaki pa zelo priporočajo, da bi vlada še te svobodne obrte, kar jih je, odpravila.

katerih je potreba odobrenja za napravo obrtovalnice. IV. poglavje ima: obseg in izvrševanje obrtnih pravic.

V. poglavje je nespremenjeno, kakor je bilo leta 1859 ustanovljena in govori §§ 62—71 o tržnih dnevih v tednu, o letnih sejnih, o pristojbinah za trge in o tržnem redu.

VI. poglavje je prišlo kasneje na svetlo in govori o nedeljskem počitku, o rokodelskih pomočnikih, učencih, o plači pomočnikov, o delavskih knjižicah, itd.

VII. poglavje novega obrtnega reda pa govori prav obširno o zadrugah.

Z novo obrtno postavo se je veliko koristilo obrtniji; le tu pa tam ima kake nedostatke, n. pr. ministerski ukaz ni uvrstil milarjev, mlinarjev, tkalcev med rokodelske obrte, kamor bi po mnenji nakaterih strokovnjakov spadati morali, in kakor rokodelci tudi želé. Kaj važna je za obrt po stava, s katero smo dobili obrtne inšpektorje ali nadzornike (za slovenske dežele je dr. Pogačnik), ki imajo dolžnost, obiskovati fabrike in obrtnijske delavnice ter prepričati se, kako se dela, koliko se plača delavcem, in kako se jim sploh godi, kako učencem, kako pomočnikom, kako mojstri ž njimi ravnajo. Poglavitni obseg postave v obrtnih nadzornikih je sledeči:

1. Trgovinski minister jih imenuje v sporazumljenju z ministrom notranjih zadev.

2. Delokrog obrtnih inspektorjev obseza vsa obrtna podvzjetja jednega ali več okrajev dežele, a zamore ga trgovinski minister poožiti ali pa tudi razširiti.

3. Naloga obrtnega inšpektorja nasproti delodajalcem in delavcem je nadzorstvo o izpeljavi postavnih naredeb, in sicer:

a) o pripravah, katere so obrtni podvzetniki dolžni preskrbeti zaradi varstva življenja in zaradi zdravja delavcev v delavnicah, kakor tudi v stanovanjih, v kojih držijo delavce:

b) o porabi delavcev, o delavnem času in periodičnem prenehanju od dela:

c) o zapisniku delavcev, službenem redu, izplačevanju zaslužka in delavskem izkazu:

d) o strokovni izgoji mladoletnih pomočnikov.

Da te naloge izvrši, imel bode obrtniški inšpektor redno se vrsteče preglede njemu podstojehih obrtij.

Obrtnemu inspektorju je dovoljen vhod v vse delavne prostore, kakor tudi v stanovanja delavcev vsaki čas, a po noči le mej časom, ko se dela, če se skaže s pravico od deželne oblasti obrtniku ali pa njega namestniku. Obrtnik sme

ga pri nadzorstvu njegove obrtije spremljati. Obrtni inspektor ima pravico zaslišati vsako osebo, katera ima posel pri dotičnem obrtnem podvzetju, o vseh v njegov delokrog spadajočih stvareh, če treba tudi brez prič, a kolikor moč tako, da ne ovira dela. —

Vsakemu obrtniku bode treba v bodoče poznati postave. Obrtnijske postave imajo itak le ta namen, da se varuje ž njimi pošteno rokodelstvo, pošten obrtnik. Kdor jih bode znal, lahko se bode na nje skliceval, kedar bi se mu utegnila zgoditi krivica. V zadrugah se bodo obrtniki shajali in tu je priležen kraj, da se bodo o postavah razgovarjali. V zadrugah se sme tudi nasvetovati, da se vloži prošnja za spremembo postav, ki niso po godu. Obširne in na drobne so res tako zelo, da jih bode težko koj umeti. Nekateri obrtniki morajo vedeti, da za nje veljajo še posebne postave, razen splošnih, namreč:

Stavbinski mojstri morajo vedeti, da velja za vsako deželo posebni stavbeni red. Za stavbene mojstre sploh veljajo še postave od l. 1859 in 1875. S temi postavami bavi se še državni zbor. Krčmarjem in žganjarjem je treba vedeti, da se za nje večkrat izdajajo nalašč postave, postavim ona od 23. jun. 1881 o točenji močnih pijač ali ona od 16. sept. 1880 o umetnih vinih. Dobili smo od sedanje vlade še druge koristne postave, zadevajoče zlasti delavski stan, n. pr. zakon o zavarovanji delavcev proti nezgodam in nesrečam, potem zakon o zavarovanji bolnih delavcev, itd.

VIII. poglavje obrtne postave je ostalo nespremenjeno, kakor se je glasilo v postavi od l. 1859. V tem poglavju je govor o kaznih, katere dobé tisti, ki se pregrešé zoper določbe obrtne postave.

(§. 131—140) Kazen od 5 gld. (zmanjša se tudi na 3 gld.) do 200 gld. dobi tisti, ki se loti obrta, predno ga je naznanil ali predno je dobil dovoljenje. Še večje kazni (10—400 gld.) dobi tisti, ki ne ravna z učenci in pomočniki tako, kakor postava predpisuje, ali ki ustavi obrt, predno to storiti sme (n. pr. ako bi mesar, pek kar naenkrat ustavil svoj obrt, a nič naznanil).

Kaznovani so ostro tudi tisti obrtniki, ki svoje delavce tlačijo, jim blago mesto denarja vsiljujejo. V tem poglavju je tudi določeno, kdaj smejo gosposke komu obrt ali rokodelstvo ustaviti.

IX. poglavje obrtne postave govori o gosposkah, ki razsojujejo v obrtnih zadevah. Prva in pa za navadne obrti najvažnejša gosposka je c. kr. okrajno glavarstvo ali po velikih mestih

magistrat, pri katerih se 1. oglašajo svobodni obrti, 2. pri katerih se mora z učno svedočbo izkazati za rokodelski obrt, 3. daje okrajno glavarstvo (magistrat) skoro za vse dopuščene obrte dovoljenje, in 4. se prosi pri teh uradih komisjskega ogleda, kjer ga je treba. Od te gosposke dobivajo obrtniki potem svoj obrtni list, s katerim izkažejo svojo pravico (patent). Na obrtnem listu (dekretu) za dopuščene obrte mora biti kolek (1 gld). Za sledeče dopuščene obrte pa daje dovoljenje c. kr. deželna vlada: za tiskarstvo, posojilne knjižnice in staviteljske obrte.

Ako meni rokodelec (obrnik), da se mu je pri c. kr. okrajnem glavarstvu krivica zgodila, iskati sme pravice pri c. kr. deželni vladi: zoper to pa gre pritožba na kupčijsko ministerstvo in na ministerstvo za notranje zadeve.

Drobtine.

(Krojni vzorci s konstrukcijskimi tabelami za moško obleko.) Dopolnjevalni zvezek k „knjigi krojaštva“. S posebnim ozirom na potrebe krojačev na deželi, spisal in izdal Matija Kunc, krojaški mojster v Ljubljani. Pisatelj „Knjige krojaštva“ in „Toalete“ podal je pod tem naslovom novo strokovno knjigo, katera ima 30 izvernih podob in 1 tabelo prenaševalnih meril, ter tako ustregel mnogostranskim željam posebno sodrugov na deželi. Ker so se merodajni strokovnjaki o omenjenih knjigah izjavili jako laskavo, ne dvomimo, da bode tudi ta dopolnjevalni zvezek našel jednako prijazno oceno. S pisateljem vred pa izrekamo nado, da bode tudi ta knjižica pospeševala napredek in veljavo dela domačih rok. Naj pridno segajo po njej obrtniki. — Cena knjigi je 1 gld. 50 kr. in je dobiti pri spisatelju v Ljubljani.

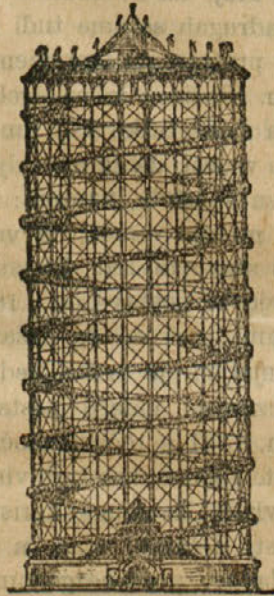
(Obrtno slovstvo slovensko.) Obljubili smo v 1. številki, da bomo obširnejše poročali o vsebini slovenskih obrtnih knjig. Danes naj radi tega navedemo, kaj obsega Funtekovo obrtno spisje, ki se dobi v založbi D. Hribarja za 60 kr., kajti knjiga ni samo za šolsko rabo, ampak dobro služi sleharnemu obrtniku, ki hoče v pravilni slovenščini svoje poslovne spise izdelovati. Knjiga ima sledečo vsebino: Predgovor. O poslovnih sestavkih v obče. I. Poslovna naznanila: 1. Napisi na trgovskih tablah. 2. Naslovni listki. 3. Javna naznanila. II. Poslovno dopisovanje: O pismih v obče. O zavitku in zunanem naslovu. Dopisnice in zalepke. Čemu je treba hraniti pisma. O najvažnejših poslovnih pismih: 1. Okrožnice. 2. Poudbe. 3. Naročilna pisma. 4. Pisma, s katerimi

sklepamo trgovske posle. 5. Povpraševalna pisma pri netočnih naročilih. 6. Pisma z računi. 7. Pisma pri plačilih. 8. Potrtilna pisma. 9. Pozvedna pisma. 10. Priporočilna pisma. 11. Prosilna pisma. 12. Zahvalna pisma. 13. Opominjevalna pisma. 14. Opravičevalna pisma. 15. Pritožbe. 16. Odpovedi. III. Telegrami. IV. Listine: 1. Prejemni list. 2. Sprejemni in nasprotni listi. 3. Hranilni listi. 4. Zastavni listi. 5. Dolžna pisma. 6. Poroštveni listi. 7. Boni. 8. Pobotnice. 9. Umrtilni list. 10. Nakaznice. 11. Izpričevala. 12. Vozni listi. 13. Carinske deklaracije. 14. Reverzi. 15. Pogodbe: a) učne pogodbe, b) plačilne pogodbe, c) najemne pogodbe. 16. Pooblastila. V. Vloge pri uradih: O stanovskem razmerji obrtnikomem. 1. Nastop samostojnega obrta. a) Kakšni so obrti. — b) Kakšni so pogoji za samostojno obrtovanje. — c) Kako je zglašati slobodne obrte. — d) Kako je zglašati rokodelske obrte. — e) Kako naj zglašajo srebrarji ali zlatarji svoj obrt. — f) Kako je prositi koncesije dopuščenim obrtom. — g) O obrtarini in dohodarini. 2. O stanovskem razmerji za obrtovanja. a) Kako je zglašati podružnice. — b) Kako je zglašati obrtovalnice. — c) O izložnih omarah in vratnih izlogah. — d) O poslovodnikih in zakupnikih. — e) Kako se uradnim potem odpovedujejo stanovanja i. t. d. — f) Kako je ravnati, kadar se opusti obrt. 3. Splošno osebno razmerje obrtnikovo. a) Kako je treba prositi vzprejema v občinsko zvezo. b) Kako je prositi domovinskega lista. — c) Kako je prositi določila domovinske pravice. Dodatek. I. Določila o zakonitem zavarovanji trgovske firme. II. Določila o protokolirani firmi. III. O poštnih pošiljtvah. A. O pismovni pošti. 1. O navadnih pismih. — 2. O priporočenih pismih. — 3. O ekspresnih pismih. — 4. O odprtih pošiljtvah. — 5. O vzorcih blagá. — 6. O poštnih nakaznicah. — 7. O poštnih nalogih. B. O vozni pošti. 1. O odprtih denarnih pošiljtvah. — 2. O denarnih pošiljtvah z označeno vrednostjo. — 3. O vrednostnih popirjih. — 4. O pošiljanji voznega blagá. — 5. O pošiljtvah po poštnem povzetju. IV. Uradna določila o telegramih. V. O kolkovini. VI. Določila o delavskih knjižicah in izpričevalih. VII. Rokodelski in dopuščeni obrti. VIII. Naslovi.

(Za nadzornike obrtnih nadaljevalnih šol) na Slovenskem za dobo dveh let so imenovani: Ravnatelj obrtne šole v Gradci Karol Lanžil za: Celovec; profesor obrtne šole v Gradci Avg. Guralt za: Celje, Železno Kaplo, Maribor, Ptuj, Rad-

gono in Slovensko Bistrico; profesorja J. vit. Siegl in Fr. Kneschaurek za: Postojino, Škofjeloško, Krško, Kranj, Ljubljano, Metliko, Radovljico, Novomesto in Kamnik; direktor obrtne šole v Trstu Karl Hesky za: Kastav, Gorico, Nabrežino. Te šole so večinoma slovenske, nadzorniki pa — slovenski ne znajo. Tako se postopa.

(Stolp na razstavi v Chicagi.) Pričujoča slika kaže stolp, kateri bode stal na razstavi v Chicagi. Kakor so se bahali Francozi s svojim stolpom na izložbi v Parizu, tako se hočejo Amerikanci s svojim stolpom še bolj ponašati. Pariški Eiffelov turen je bil res nekaj velikanskega in lepega. Turen v Chicagi (Čikegi) sicer ne bode tako lep — vsaj je po sliki sličen ptičji kletki — toda še veliko večji. Amerikanci hočejo z njim pokazati, da v železnih stavbah prekosé Francoze in sploh vse narode. Turen je 170 metrov visok in ima 64 metrov v premeru. Nanj se bode vozilo po električni železnici, ki ima 8% dvi-

ganja, in se bode devetkrat popolnoma zavrtela, predno dospe do vrha. Cela proga je 9 milj (angleških) dolga. Razturna je popolen razgled po razstavi, koder se človek brez truda giblje, kedar si jo je s turna dobro ogledal. Na vrhu turna bodo vedno dve godbi igrali, zdaj ena, zdaj druga. Godba bode igrala tudi pri tleh, kjer bode gostilna. Mislijo, da bode 200.000 oseb prišlo vsak dan v razstavo, in da se jih bode vsako uro kacij 10.000 oseb vozilo po električni železnici v turnu.

(Obrtno-nadaljevalna šola v Ljubljani) je še nemška. Ali ljubljansko mesto ne misli več podpirati te šole, ki je v zvezi z realko, ako se ne vpelje slovenščina vsaj deloma kot učni jezik. Tako je prav! Naj isto storita še dež. odbor in kupčijnska zbornica!

(Postava o stavbinskih obrtih) se je zopet predložila zbornici poslancev in se morebiti reši še pred velikonočjo.